

Tvoření příslovčí Transpozice

- Příslovce odvozená od přídavných jmen
- Příslovce odvozená od zájmen
- Příslovce vzniklá z pádů jmen
- Příslovce odvozená od sloves

Příslovce odvozená od přídavných jmen (paradigmaticky)

- -e/-ě (chytře, hloupě)
- -o (daleko, blízko)
- -y (hezky, nebesky, ...)
- -ky (bosky, pěšky)

všimněte si

- paradigmatické tvoření (omezený inventář formantů)
- funkční změna (slovní druh adverbium)

ADVERBIUM

(OPAKOVÁNÍ)

- Adverbia jsou autosémantický neohebný slovní druh; vyjadřují okolnostní příznak slovesa jakožto příznaku probíhajícího v čase (*odejít někdy, někam, zůstat zde, ...*), adjektiva jakožto příznaku neprobíhajícího v čase (*tak růžový, nějak nemocný, ...*) a adverbia samého (*tak rovně, vždy pěkně, nějak nakřivo, ...*). Nejedná se o úplně neohebný slovní druh, některá adverbia lze je stupňovat (*víc, nejvíc, ...*).

Syntaktické fce.

- Primárně plní adverbia syntaktickou funkci příslovečného určení adverbiale (adverbiální komplement i suplement), je dominováno slovesem, adjektivem, adverbiem. Sekundárně plní na základě slovnědruhové transpozice různé funkce.

Zájmenná příslovce a číslovková adverbia

- Pro adverbia je charakteristická úzká spjatost s některými dalšími slovními druhy. Jsou to především zájmena, s nimiž mají některá adverbia společnou schopnost deixe, číslovky, a to zejména adverbiální číslovky násobné (*dvakrát, mockrát*), číslovky adverbiálně vyjadřující neurčité množství (*mnoho, moc, víc, ...*) a adverbia číslovková vyjadřující míru (*mnohem, namnoze*)

Příslovce odvozená od zájmen (zájmenná příslovce)

- místa –de (zde, onde, jinde, kde), -am/-em (tam, jinam, onam, kam, sem), -ude (všude), -ady (tady, kady), prefix + -ud (odtud, pokud, dotud), -udy (kudy, tudy, všudy)
- času –dy (kdy, jindy, vždy, ondy) , prefix + -ad/ -avad (pokad, dokavad), prefix + -ud (pokud, dokud)
- způsobu a míry –ak, -olik (jak, tak, onak, kolik, tolik)

Všimněte si

příbuznosti slovních druhů (zájmena – zájmenné číslovky a příslovce)

druhy zájmen:

ukazovací

tázací/vztažná

neurčitá

záporná

vymezovací (limitativa)

totalizátory

a odpovídajících adverbií (číslovek)

ukazovací....ten.....tolik....tam...tehdy....tak

tázací/vztažná kdo..kolik...kde...kdy.....jak

neurčitá někdo..několik..někde..někdy..nějak

záporná nikdo..(nic)..nikde..nikdy..nijak

vymezovací (limitativa) týž/jiný..jinde..jindy..jinak

totalizátory .. všechen ..(..)..všude..vždy

ADVERBIÁLNÍ ČÍSLOVKY

- určité –krát, násobně, po+-é, za+-é
- neurčité zájmenné (tolikrát, kolikrát, několikrát)
- neurčité od neurčitých číslovek mnoho, málo, moc, hodně, víc, nejvíc, méně, míň, ...
- ze zájmenných užití číslovky jeden

Příslovce vzniklá z pádů jmen

- prosté pády (kvapem, honem, časem)
- předložkové pády (bezpochyby, dohromady, okolo, kvůli nahoru, docela, načisto)
- ADVERBIALIZACE – ukončená – vznik pravopisné spřežky

Příslovce odvozená od sloves

- -mo (letmo, ležmo, zkusmo)
- -ky (mlčky, plačky)
- -í (kradí)
- prefix + -í (potají)
- ustrnulé slovesné (zvl. přechodníkové konstrukce) vsedě, vleže, stoje, jářku, arciže, vůčihledně, jakbysmet, jaksepatří

Tvoř adverbia s následujícími významy a sleduj motivaci.

- poloha směr > směr< směr“skrz“
- kde? kam? odkud? kudy?

- doba začátek konec trvání(opakování)
- kdy? odkdy? dokdy? jak dlouho-často?

Analyzuj adverbia

- dnes
- letos
- zítra
- večer
- včera

Transponujte substantiva a adjektiva do adverbí

- vzdor
- žert
- pravda
- pochyba
- pravidlo
- kvap
- díl
- část

Transponujte substantiva a adjektiva do adverbí

- plný
- hluboký
- domácí
- malý
- vzájemný
- dobrý
- lehký
- hrubý

Tvořte adverbia od adjektiv a v případě více možností určete významové a funkční rozdíly

- snadný
- temný
- jasný
- vlahý
- hořký
- smutný
- daleký
- teplý
- jistý
- živý

Opakování

- Co jsou to predikativa?
- Jak odlišíme adverbium od predikativa, popř. substantivum/jmenný tvar adjektiva od predikativa?
- Jaké typy predikativ můžeme vyčlenit?

Predikativa

- skupina slov vydělovaná některými autory z modálních adverbií (MČ, 1986) jako samostatný slovní druh, jinak (ČM, 1980, ČŘJ, 1996, PMČ, 1996) se řadí mezi příslovce.
- Funkčně a sémanticky definovaný specifický soubor slov vyjadřujících stav nebo neskutečností modalitu (modální stav). Podle toho se pak dělí na modální a stavová.

Predikativa modální

- **P.** modální se spojují s infinitivem nebo vedlejší větou a vyjadřují modalitu děje infinitivního slovesného tvaru nebo určitého slovesného tvaru slovesa vedlejší věty. Jsou-li formálně spojena s adjektivy (jmennými tvary adjektiv), je možno je nahradit složeným tvarem adjektiva stř. rodu (*je/není **nutno** - nutné, **možno** - možné, **těžko** - těžké odpovědět*). Vyjadřují a) modus možnostní *je/není **možno/nemožno, těžko,***

lze/nelze, b) modus nutnostní *je/není třeba, potřeba, zapotřebí, nutno, radno, záhodno, načase, ...*

Predikativa stavová

- P. stavová vyjadřují rozličné stavy vnější i vnitřní, osobní pocity a přírodní stavy. Sémanticky mají blízko k ↑příslovcím tvořeným z adjektiv, s nimiž tvoří korelační páry (*je mi smutno - smutně se směje, je jasno - slunce září jasně*). Vyjadřují a) stav vnějšího prostředí (při subjektivním hodnocení stavu se uplatňuje dativní komplement), *je bílo, mrazivo, jasno, polojasno, sychravo, větrno, je (mi) teplo, horko, chladno, zima, veselo*, b) stav plynoucí z tělesných nebo duševních pocitů *je (mi) krušno, líto, těžko, smutno, hanba, mdlo*, c) objektivní stav prostředí *je hlučno, rušno, živo*.

obecná platnost

- Modální p. vyjadřují uvedené významy se zřetelem k participantu vázanému daným modálním významem, stavová p. se zřetelem k nositeli nebo proživateli stavu. Má-li takový participant nebo nositel (proživatel) stavu obecnou platnost, není vyjádřen (*Je třeba přijít. Je zima*). Je-li referenčně určitý, je vyjádřen dat. (nejčastěji osobního zájmena) (*Je mu třeba vyhovět. Je mi teplo. Je ti zima?*).

Modifikace

- Vyjadřování stupně
- Deminuce a citově zabarvená modifikace
- Formanty zvýrazňující (augmentace)
- Formanty zeslabující
- Formanty obměňující předložkové významy

Vyjadřování stupně

- -e-ji/-ě-ji (mileji, krásněji)
- -e-ji/-ě-ji/0 (nížeji, níž, hlouběji, hloub)
- -e/-ě/-0 (blíže, blíž, výše, výš)
- nepravidelné – dobře – lépe, líp, málo – méně, míň, ...

Deminuce a citově zabarvená modifikace

- -ičce (chudičce)
- -oučce (droboučce)
- -ince (malince)
- -ounce (drbounce)
- -ičko (maličko)
- -oučko (maloučko)
- -ounku (pomalounku)
- -ičky (vždycičky)
- -inky (brzinky)

Formanty zvýrazňující (augmentace)

- -ky (zpátky)
- -ka (hnedka)
- -hle/-le (takhle, hnedle)
- -to (takto)
- -že (takže)
- -krát (mnohdykrát)
- pra- (prabídně)
- pře- (překrásně)

Formanty zeslabující

- po- (poblíž)
- opo- (opodál)
- ne- (nejen, netoliko, nemnoho)

Formanty obměňující/ předložkové významy

- do- (dosud)
- na- (navždy)
- od- (odevždy)
- po- (potud)
- před- (předloni)
- přes- (přespříště)

- za- (zavčas)

Utvoř komparativ od adverbii

- dlouho
- snadno
- hodně
- těžko
- daleko
- vysoko
- hluboko

Mutace

- U adverbii se tato kategorie uplatňuje jen druhotně (přehodnocením prostých nebo předložkových pádů jmen) *letem, světem, honem, časem, kvapem, narychlo, načisto, doslova, nahrubo, ...*
- Dále typy *koňmo, vozmo letmo, zkusmo, kradmo* (od substantiv i sloves) popř. adverbia od sloves typu *plačky, mlčky, vsedě, vleže, ...*)

Adverbia podle frekvence (SYN2000)

• tak	266065
• už	206202
• také	158719
• ještě	135152
• pak	118564
• více	117573
• jak	102363
• již	96476
• kde	95118
• tady	86517
• například	79251
• dnes	75528
• kdy	74690
• tam	72081

otázky

- jaký je slovní druh slova víc/více?
- SSČ
- SSJČ
- SYN2000

Adverbia podle frekvence (SYN2000)

- tedy 71155
- pouze 65503
- velmi 63436
- dobře 61460
- včera 60799
- právě 60445
- totiž 58658
- především 53168
- stále 49877
- zatím 48523
- brzy 48393
- nyní 48146
- teď 44258

všimněte si

- deadjektivních adverbii s vysokou frekvencí

Adverbia podle frekvence (SYN2000)

- stejně 42836
- vůbec 40826
- málo 40345
- spíše 38636
- proč 37774
- téměř 37373
- zde 36928
- dokonce 36688
- nikdy 36157
- sice 35903
- snad 35101
- přitom 34916
- zcela 34502
- navíc 34228
- pozdě 33908

zamyslete se nad

- slovnědruhovou platností slov stejný/stejně

Adverbia podle frekvence (SYN2000)

- příliš 33730
- často 33584
- zejména 32728
- opět 30219
- možná 29990

- dosud 29641
- letos 29316
- znovu 29003
- nakonec 28937
- zřejmě 28826
- třeba 28618
- vždy 28608

Adverbia podle frekvence (SYN2000)

- zase 28241
- přece 27852
- naopak 27759
- jinak 26402
- trochu 26219
- zároveň 25822
- vlastně 25683
- dost 25336
- tehdy 25166
- rovněž 25165

Adverbia podle frekvence (SYN2000)

- přímo 25161
- dlouho 25066
- daleko 24557
- hned 24464
- někdy 23920
- rychle 23873
- samozřejmě 23760
- potom 23597
- spolu 23315
- dále 22866
- vloni 22269

Která adverbia jsou adverbia tvořená od sloves

• přímo	25161	zadarmo	1641	samo	701
• nadarmo	519	potažmo	453	šikmo	355
• kolmo	342	letmo	326	zkusmo	107
• darmo	101	kradmo	80	obkročmo	60
• koňmo	49	dvojmo	41	rozkročmo	31
• snožmo	18	mermo	11	ležmo	10
• pěšmo	6	trojmo	6	kosmo	5
• plavmo	4	pokradmo	4	klečmo	4
• jízdmo	3	křížmo	2	stojmo	2

- schylmo 1 skrčmo 1 pošeptmo 1
- přednožmo 1

Vysvětlete motivaci a fundaci adverbii

• navzdory	4171	místy	2393
• záhy	2216	pěšky	1396
• bezpochyby	1392	mlčky	1337
• jakoby	1118	naruby	462
• navěky	383	nevědomky	350
• shůry	223	bezděky	194
• plačky	51	bohudíky	49
• nevolky	48	volky	44
• nazpátky	10	hnedky	9
• vědomky	7	dycinky	7
• nahouby	3		